

میزان خود- استنادی مجلات علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایرانی حوزه‌ی پزشکی نمایه شده در نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus*

هیوا عبدخدا^۱، علیرضا نوروزی^۲

چکیده

مقدمه: خود- استنادی به عنوان یکی از بارزترین کاستی‌های شاخص‌های علم‌سنجی مبتنی بر تحلیل استنادی مطرح است. اگر چه خود- استنادی برای مجلات تا حدودی طبیعی است، اما میزان نامتعارف آن باعث حذف مجله در بررسی و ارزیابی توسط پایگاه‌های اطلاعاتی می‌شود. این پژوهش به بررسی میزان خود- استنادی مجلات علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایران در حوزه‌ی پزشکی که در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۰۵ در پایگاه Scopus نمایه شده بودند، پرداخته است.

روش بررسی: این مطالعه از دسته مطالعات توصیفی بود که در آن از تحلیل استنادی استفاده شد. جامعه‌ی مورد پژوهش عبارت از مجلات علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایرانی در حوزه‌ی پزشکی بودند که تا زمان انجام این پژوهش (اسفند ۱۳۸۸) در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۰۵ در پایگاه Scopus نمایه می‌شدند که شامل ۱۶ عنوان مجله بود. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، فهرست کنترلی محقق ساخته بود که روایی آن به تأیید رسید. جمع‌آوری داده‌ها به صورت مشاهده‌ی مستقیم و با مراجعه به وبگاه نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus و جستجوی عناوین مجلات و بررسی منابع آن‌ها صورت گرفت. داده‌ها بعد از جمع‌آوری و ورود به رایانه توسط نرم‌افزارهای SPSS و Excel تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: میانگین نرخ خود- استنادی در میان مجلات مورد بررسی ۲۹/۶۴ درصد و در مجموع ۱۴/۴۳ درصد از کل استنادها، مربوط به خود- استنادی بود. مجله‌ی Hepatitis monthly با ۱۰۰ درصد، بالاترین نرخ خود- استنادی و مجله‌ی Iranian journal of medical science با ۶/۸۸ درصد خود- استنادی، پایین‌ترین نرخ خود- استنادی را داشتند. بیشترین میزان خود- استنادی مجلات در سال ۲۰۰۹، ۴۲/۳۴ درصد و کمترین میزان در سال ۲۰۰۵، ۱۳/۹۵ درصد بوده است.

نتیجه‌گیری: میانگین نرخ خود- استنادی در مجلات به نسبت بالا است. این میزان بسیار نزدیک به سقف معمول خود- استنادی‌ها در جهان است. نرخ خود- استنادی در فاصله‌ی سال‌های اولیه، روندی افزایشی و در فاصله‌ی سال‌های پایانی (۲۰۰۸-۲۰۰۹) رشدی ۳۰۰ درصدی داشته است. بنابراین، مجلات بایستی در کاهش این نرخ و تلاش در جهت جذب استناد از سایر مجله‌ها بیشتر تلاش کنند.

واژه‌های کلیدی: نشریات ادواری؛ مجلات حوزه‌ی پزشکی؛ Scopus.

نوع مقاله: تحقیقی

پدیرش مقاله: ۱۹/۱۲/۲۴

اصلاح نهایی: ۱۹/۶/۱۵

دریافت مقاله: ۱۸/۱۲/۱۶

ارجاع: عبدخدا هیوا، نوروزی علیرضا. میزان خود- استنادی مجلات علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایرانی حوزه‌ی پزشکی نمایه شده در نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۰؛ ۸ (۵): ۶۴۸-۶۳۹.

مقدمه

* این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی شماره‌ی ۸۹-۰۱-۶۱-۱۰۱۰۵ با حمایت سازمانی معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران می‌باشد.
۱. دانشجوی دکتری، مدیریت اطلاعات سلامت، مرکز رشد استعدادها درخشان دانشگاهی دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.
۲. استادیار، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
(نویسنده‌ی مسؤول)

Email: nuruzi@gmail.com

خود- استنادی به عنوان یکی از بارزترین کاستی‌های شاخص‌های تحلیل استنادی مطرح است تا جایی که به عنوان یکی از محدودیت‌های تحلیل استنادی مدنظر قرار می‌گیرد (۱). خود- استنادی به بیان ساده به معنای استناد به خود است و

نشریات فارسی (Persian journal citation report) نشان داد که ۸۵ درصد از نشریات، دارای میانگین نرخ خود-استنادی ۶۱/۵ درصد هستند و رابطه‌ی بین خود-استنادی و فاکتور ضریب تأثیر مجلات، معنی‌دار است (۸). مطالعات دیگر نشان داد که خود-استنادی در واقع به عنوان یک مشکل مطرح است؛ چرا که ۱۰ تا ۳۰ درصد از همه‌ی استنادها را به خود اختصاص می‌دهد (۹).

اگر چه می‌توان استنباط کرد که خود-استنادی برای مجلات طبیعی است، اما عدول از یک میزان معین، پذیرفتنی نیست. مطالعات نشان داده‌اند که نرخ خود-استنادی بین ۳ تا ۳۶ درصد است (۱۰-۱۲). قانع در مطالعه‌ی خود بیان می‌کند که مؤسسه‌ی اطلاعات علمی، نرخ خود-استنادی را در تحلیل‌های خود رعایت می‌کند و اگر این میزان متعارف (مساوی یا کوچک‌تر از ۲۰ درصد) باشد، آن مجله برای کسب شاخص‌های تحلیل استنادی از جمله فاکتور ضریب تأثیر، بررسی می‌شود (۸). بدیهی است که میزان نامتعارف خود-استنادی، باعث حذف مجله از رتبه‌بندی‌های تحلیل استنادی می‌گردد. به بیان دیگر، چنانچه خود-استنادی باعث بالا رفتن مصنوعی شاخص‌های تحلیل استنادی شود، شاخص‌های مجله اعلام نمی‌گردد و مجله از مجموعه‌ی مورد بررسی حذف می‌شود.

در مجموع، هر جایی که از استناد برای ارزیابی فعالیت‌های علمی استفاده می‌شود، به طور معمول خود-استنادی به عنوان یک مشکل مطرح می‌شود. بسیاری از تحقیقات انجام شده پیرامون خود-استنادی بر آنند که خود-استنادی بایستی از نرخ استنادها حذف شود. بسیاری از فرایندها در تحلیل استنادی و در مطالعات کتاب‌سنجی در تلاشند که نرخ خود-استنادی را نادیده بگیرند تا میزان واقعی شاخص‌های استنادی به خوبی نمایان شود (۱۳، ۴).

خود-استنادی به عنوان مبحثی جدید و در عین حال بحث برانگیز در محیط‌های دانشگاهی مطرح است. بسیاری از مجلات، نویسندگانی را که مایل هستند مقاله‌ی آن‌ها چاپ شود، ملزم به استناد به مقاله‌های قبلی همان مجله

در تعریف دقیق‌تر آن، مبنا و سند قرار دادن دستاورهای شخصی و کارهای قبلی در پژوهش‌های فعلی را، خود-استنادی می‌نامند (۲-۳). خود-استنادی، که از آن به ارجاع دادن و استناد کردن به کارهای قبلی نیز تعبیر می‌شود، بخش اعظمی از استنادها را تحت پوشش قرار می‌دهد. خود-استنادی ممکن است به دو دلیل عمده صورت گیرد، ۱. یا خود-استنادی جهت غنا بخشیدن به کار تحقیق لازم است و تحقیق انجام شده ادامه‌ی تحقیقات دیگر است که پژوهشگر ناگزیر از استناد به آن‌ها است و یا ۲. خود-استنادی جهت بالا رفتن درجه‌ی اعتبار و میزان رؤیت یک فرد، مجله یا سازمان به کار می‌رود (۴). متأسفانه تعیین مرز بین این دو حالت بسیار مشکل است، به بیان دیگر قضاوت در مورد اینکه کجا خود-استنادی به منظور ارتقای درجه است و در چه مواردی خود-استنادی نتیجه‌ی سیر طبیعی تحقیق است، کار آسانی نیست (۵).

خود-استنادی شامل خود-استنادی نویسنده، خود-استنادی مجله، خود-استنادی زبان، خود-استنادی وبگاه و سایر موارد خود-استنادی می‌شود. بررسی خود-استنادی در سه سطح خود-استنادی مؤلف (Author self-citation)، خود-استنادی مجله (Journal self-citation) و خود-استنادی موضوع (Subject self-citation) انجام می‌گیرد. مؤسسه‌ی اطلاعات علمی (Institute of scientific information) بررسی‌های خود را مبنی بر خود-استنادی مجله انجام می‌دهد (۶-۷). بنابراین از آن جهت که بررسی خود-استنادی مجله در پایگاه‌های اطلاعاتی مرسوم‌تر است، آن مورد از خود-استنادی که این تحقیق به آن پرداخته است، خود-استنادی مجله است.

خود-استنادی مجله در بسیاری از موارد باعث افزایش شاخص‌های تحلیل استنادی از جمله فاکتور ضریب تأثیر و یا شاخص‌های آنی مجلات می‌شود و این میزان را به شکل بسیار نامتعارف تحت تأثیر قرار می‌دهد. درصدی از کل استنادها شامل خود-استنادی مجله و مؤلف است و استفاده‌ی بیش از حد از این موضوع باعث می‌شود که رتبه‌ی مجله در سطح بالا قرار گیرد. مطالعه‌ی قانع در مورد مجلات فارسی در گزارش استنادی

AND (References: journal title)
(Publication Name: journal title)

در مطالعه‌ی حاضر، جهت بررسی وضعیت کیفی مجلات جامعه‌ی آماری پژوهش از سنجهی Index ارزش متیو Mattive scale استفاده شده است. ارزش متیو از رایج‌ترین سنجه‌های ارزیابی کیفی در خصوص پایش مجلات علمی است که از نسبت تعداد استنادات به مقاله‌های یک مجله در فاصله‌ی زمانی پنج سال به تعداد مقاله‌های همان مجله در فاصله‌ی همان پنج سال به دست می‌آید و فرمول آن به شرح زیر است:

$$\text{ارزش متیو} = \frac{\text{تعداد استنادها به مقاله‌های یک مجله در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۵-۰۹}}{\text{تعداد مقاله‌های یک مجله در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۵-۰۹}}$$

داده‌ها بعد از جمع‌آوری و ورود به کامپیوتر توسط نرم‌افزارهای SPSS و Excel تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

از تعداد ۴۵ عنوان نشریه‌ی علمی- پژوهشی انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور، ۱۶ عنوان مجله (۳۵ درصد) در پایگاه استنادی Scopus نمایه می‌شود. پوشش زمانی این مجلات به طور تقریبی از سال ۲۰۰۵ آغاز شده است و در سال ۲۰۰۸ به اوج خود می‌رسد. با گذر سال در فاصله‌ی مورد بررسی، تعداد مجلات نمایه شده در وبگاه Scopus افزایش می‌یابند.

جدول ۱ توزیع فراوانی تعداد مقاله‌های منتشر شده، تعداد استناد به مقاله‌ها، شاخص متیو و جمع تعداد مقاله‌های منتشر شده و تعداد استناد به مجلات را به تفکیک سال و عنوان مجله نشان می‌دهد، تعداد مقاله‌های منتشر شده با گذر سال افزایش یافته است و در سال ۲۰۰۸ به اوج خود می‌رسد. تعداد مقاله‌های نمایه شده از مجلات مورد بررسی در پایگاه استنادی Scopus در سال ۲۰۰۸ در مقایسه با سال ۲۰۰۵، رشد ۳۰۰ درصدی داشته است.

می‌کنند. از سوی دیگر، بسیاری از نویسندگان، جهت تسریع در روند چاپ مقاله در مجله‌ها، اقدام به استناد به آن مجله‌ی خاص می‌کنند؛ بدون اینکه این استناد ناظر بر استفاده‌ی صحیح از آن باشد. Crews و همکاران در مطالعه‌ی خود به بررسی جنبه‌های اخلاقی این بحث پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که چنین درخواست‌هایی اغلب غیر اخلاقی است و با موازین صحنه‌های علمی بین‌المللی هیچ گونه مطابقتی ندارد (۱۴). بنابراین پژوهش حاضر با توجه به حساسیت بحث خود- استنادی و تعیین حدود آن برای مجله از یک طرف، و از سوی دیگر اهمیت پیروی مجله از سیاست‌ها و خط‌مشی‌های پایگاه‌های استنادی، به بررسی میزان خود- استنادی مجلات علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایرانی حوزه‌ی پزشکی نمایه شده در نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus، در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۵-۰۹ پرداخته است.

روش بررسی

این مطالعه از دسته مطالعات توصیفی بود که در آن از تحلیل استنادی استفاده شد. جامعه‌ی مورد پژوهش این مطالعه، مجلات علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایرانی حوزه‌ی پزشکی بودند که تا زمان انجام این پژوهش (اسفند ۱۳۸۸) در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۵-۰۹ در پایگاه Scopus نمایه می‌شدند. با مراجعه به وبگاه نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus مشخص شد که از تعداد ۴۵ عنوان مجله‌ی علمی- پژوهشی انگلیسی زبان ایرانی حوزه‌ی پزشکی، تعداد ۱۶ عنوان مجله در این پایگاه نمایه می‌شدند. بنابراین بررسی میزان خود- استنادی برای این ۱۶ عنوان مجله صورت گرفت.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها، لیست کنترلی محقق ساخته بود که روایی آن توسط اعضای هیأت علمی به تأیید رسید. جمع‌آوری داده‌ها به صورت مشاهده‌ی مستقیم و با مراجعه به وبگاه نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus و جستجوی عناوین نشریات و بررسی منابع آن‌ها صورت گرفت.

در این پژوهش، خود- استنادی هر عنوان مجله با استفاده از فرمول جستجوی زیر در وبگاه Scopus تعیین شد.

جدول ۱: توزیع فراوانی تعداد مقاله‌های منتشر شده از مجلات نمایه شده در Scopus، تعداد استناد به مقاله‌ها، شاخص متیو مجلات و جمع تعداد مقاله‌های منتشر شده و تعداد استناد به مجلات، به تفکیک سال و عنوان مجله

نام مجله	سال	۲۰۰۵		۲۰۰۶		۲۰۰۷		۲۰۰۸		۲۰۰۹		ارزش متیو
		تعداد مقاله‌های منتشر شده	تعداد استنادها	تعداد مقاله‌های منتشر شده	تعداد استنادها	تعداد مقاله‌های منتشر شده	تعداد استنادها	تعداد مقاله‌های منتشر شده	تعداد استنادها	تعداد مقاله‌های منتشر شده	تعداد استنادها	
Acta Medica Iranica		۷۷	۳	۸۷	۴	۹۴	۷	۹۲	۲۴	۳۳	۱۶	۰/۱۴
Archive of Iranian Medicine		۷۳	۳۳	۱۰۳	۶۲	۱۱۴	۱۱۳	۱۳۴	۲۴۸	۴۴	۱۲۱	۱/۲۳
Iranian Biomedical Journal		۳۲	۱۵	۳۳	۳۰	۳۹	۳۹	۳۵	۸۵	۱۶	۴۴	۱/۳۷
Daru		۳۲	۲۷	۴۰	۳۶	۳۹	۵۹	۵۴	۱۳۴	۱۲	۵۶	۱/۷۶
Hepatitis Monthly		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵۲	۴	۱۳	۳	-
Iranian Journal of Immunology		۰	۰	۳۲	۱	۳۱	۶	۳۲	۳۰	۰	۰	-
Iranian Journal of Kidney Diseases		۰	۰	۰	۰	۲۱	۰	۴۶	۱	۲۵	۷	-
Iranian Journal of Medical Science		۵۴	۳۴	۶۴	۴۹	۶۰	۵۶	۴۸	۶۹	۳۸	۴۰	۰/۹۳
Iranian Journal of Parasitology		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۰	۰	-
Iranian Journal of Pediatrics		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷۶	۰	۳۲	۶	-
Iranian Journal of Pharmacology		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۰	۰	-
Iranian Journal of Public Health		۵۱	۴	۵۷	۱۳	۷۲	۳۳	۷۴	۵۷	۲۰	۳۳	۰/۵۱
Iranian Journal of Radiation Research		۳۴	۱	۳۲	۸	۳۲	۵	۰	۰	۰	۰	-
Iranian Red Crescent Medical Journal		۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۰	۰	۶۸	۳	-
Journal of Research In Medical Science		۸۰		۸۵	۷	۶۷	۷	۶۰	۲۳	۳۱	۱۷	۰/۱۷
Urology Journal		۰	۰	۰	۰	۵۶	۱	۶۴	۱۵	۳۷	۳۴	-
جمع		۴۰۴	۱۱۷	۵۶۴	۲۱۱	۶۶۴	۳۲۷	۱۲۹۹	۷۰۴	۳۵۶	۳۸۰	-

استناد به مقاله‌ها در سال ۲۰۰۸ نسبت به سال ۲۰۰۵، ۷ برابر شده است؛ یعنی رشدی ۷۰۰ درصدی داشته است. همچنان که یافته‌های این جدول نشان می‌دهد رابطه‌ی مستقیمی بین کثرت مقاله‌های نمایه شده و کثرت تعداد استنادها وجود دارد.

در صورتی که تعداد مقاله‌های نمایه شده در سال ۲۰۰۹ نسبت به سال ۲۰۰۸، حدود ۴۰۰ درصد رشد منفی داشته است. تعداد استنادات به مقاله‌ها نیز وضعیتی مشابه دارند، یعنی با گذر سال، تعداد استناد به مقاله‌های مجلات افزایش یافته است و در سال ۲۰۰۸ به اوج خود می‌رسد. تعداد

جدول ۲: توزیع فراوانی تعداد کل استنادها و تعداد خود-استنادی‌های مجلات، به تفکیک سال و عنوان مجله

نام مجله	سال ۲۰۰۵		۲۰۰۶		۲۰۰۷		۲۰۰۸		۲۰۰۹	
	تعداد خود-استنادی	تعداد استنادها	تعداد خود-استنادی	تعداد استنادها	تعداد خود-استنادی	تعداد استنادها	تعداد خود-استنادی	تعداد استنادها	تعداد خود-استنادی	تعداد استنادها
Acta Medica Iranica	۲	۳	۲	۴	۰	۷	۰	۲۴	۳	۱۶
Archive of Iranian Medicine	۳	۳۳	۷	۶۲	۱۰	۱۱۳	۱۱	۲۴۸	۲۴	۱۲۱
Iranian Biomedical Journal	۴	۱۵	۳	۳۰	۶	۳۹	۴	۸۵	۲	۴۴
Daru	۴	۲۷	۶	۳۶	۸	۵۹	۲۱	۱۳۴	۱۳	۵۶
Hepatitis Monthly	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴	۴	۳	۳
Iranian Journal of Immunology	۰	۰	۱	۱	۳	۶	۱۱	۳۰	۰	۰
Iranian Journal of Kidney Diseases	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۴	۷
Iranian Journal of Medical Science	۴	۳۴	۲	۴۹	۴	۵۶	۱	۶۹	۴	۴۰
Iranian Journal of Parasitology	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
Iranian Journal of Pediatrics	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۶
Iranian journal of pharmacology	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
Iranian Journal of Public Health	۲	۴	۲	۱۳	۴	۳۳	۷	۵۷	۱۳	۳۳
Iranian Journal of Radiation Research	۱	۱	۴	۸	۱	۵	۰	۰	۰	۰
Iranian Red Crescent Medical Journal	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۳
Journal of Research in Medical Science	۰	۰	۳	۷	۲	۷	۲	۲۳	۸	۱۷
Urology Journal	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱۵	۳۰	۳۴
جمع	۲۰	۱۱۷	۳۰	۲۱۱	۴۰	۳۲۷	۶۱	۷۰۴	۱۰۰	۳۸۰

جدول ۳: توزیع فراوانی درصد خود-استنادی و میانگین کلی خود-استنادی، به تفکیک عنوان مجله

نام مجله	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	میانگین
Acta Medica Iranica	۶۶/۶۶	۵۰	۴۲/۸۵	۰	۱۸/۷۵	۳۵/۶۵
Archive of Iranian Medicine	۹/۰۹	۱۱/۲۹	۴/۸۴	۴/۴۳	۱۹/۸۳	۱۰/۶۹
Iranian Biomedical Journal	۲۶/۶۶	۳۰	۱۵/۳۸	۲/۳۵	۴/۵۴	۱۵/۷۸
Daru	۱۴/۸۱	۱۶/۶۶	۱۳/۵۵	۱۵/۶۷	۲۳/۲۱	۱۶/۷۸
Hepatitis Monthly	-	-	-	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
Iranian Journal of Immunology	-	۱۰۰	۵۰	۳۶/۶۶	-	۶۶/۲۲
Iranian Journal of Kidney Diseases	-	-	۰	۰	۵۷/۱۴	۱۹/۰۴
Iranian Journal of Medical Science	۱۱/۷۶	۴/۰۸	۷/۱۴	۱/۴۴	۱۰	۶/۸۸
Iranian Journal of Parasitology	-	-	-	-	۰	-
Iranian Journal of Pediatrics	-	-	-	۰	۳۳/۳۳	۱۶/۶۶
Iranian Journal of Pharmacology	-	۰	۰	۰	-	-
Iranian Journal of Public Health	۵۰	۱۵/۳۸	۱۲/۱۲	۱۲/۲۸	۳۹/۳۹	۲۵/۸۳
Iranian Journal of Radiation Research	۱۰۰	۵۰	۲۰	-	-	۵۶/۶۶
Iranian Red Crescent Medical Journal	-	-	-	۰	۶۶/۶۶	۳۳/۳۳
Journal of Research in Medical Science	۰	۴۲/۸۵	۲۸/۵۷	۸/۶۴	۴۱/۰۵	۲۵/۴۲
Urology Journal	-	-	۰	۰	۸۸/۲۳	۲۹/۴۱
میانگین کلی						۲۹/۶۶

تصادفی با گذر سال افزایش می‌یابد و در سال ۲۰۰۹ به اوج خود می‌رسد. به طوری که این میزان در سال ۲۰۰۹ نسبت به سال ۲۰۰۵، ۵۰۰ درصد رشد را نشان می‌دهد. از سال ۲۰۰۵ تا سال ۲۰۰۸ با افزایش تعداد استنادها، میزان خود-استنادی نیز افزایش می‌یابد. در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۰۹ که تعداد استنادها ۲۰۰ درصد رشد منفی داشته است، نرخ خود-استنادی ۱۵۰ درصد رشد داشته است؛ بدین معنا که با وجود کاهش تعداد استنادها در فاصله‌ی این سال‌ها، نرخ خود-استنادی همچنان افزایش می‌یابد.

جدول ۳ توزیع فراوانی درصد خود-استنادی و میانگین کلی خود-استنادی را به تفکیک عنوان مجله نشان می‌دهد. میانگین کلی نرخ خود-استنادی در مجلات مورد بررسی

با توجه به سابقه‌ی حضور مجلات مورد بررسی در نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus، تعیین شاخص متیو تنها برای تعداد ۷ عنوان از این مجلات امکان‌پذیر بود. به بیان دیگر، تنها ۴۳ درصد از مجلات، در فاصله‌ی همه سال‌های مورد بررسی (۲۰۰۵-۰۹) در نمایه‌نامه‌ی استنادی Scopus حضور داشته‌اند. همچنین میانگین ارزش متیو مجلات مورد بررسی کمتر از ۱ (۰/۸۷) است. در این میان مجله‌ی Daru با ۱/۷۶ بیشترین ارزش متیو، و مجله‌ی Acta medica iranica با ۰/۱۴ کمترین ارزش متیو را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲ توزیع فراوانی تعداد کل استنادها و تعداد خود-استنادی مجلات را به تفکیک سال و عنوان مجله نشان می‌دهد. در سال‌های مورد بررسی، نرخ خود-استنادی به طور

چشم‌گیری داشته است و به تبع آن تعداد استنادها نیز کاهش یافته است، نرخ خود-استنادی باز در حال رشد است و نسبت به سال قبل، ۱۵۰ درصد رشد را نشان می‌دهد. میانگین نرخ خود-استنادی مجلات در فاصله‌ی سال‌های مورد بررسی، حدود ۳۰ درصد است. از تعداد ۱۷۳۹ استناد به کلیه‌ی مقاله‌های مجلات، ۲۵۱ استناد (۱۴/۴۳ درصد) خود-استنادی بوده است. مجله‌ی Hepatitis monthly با ۱۰۰ درصد بالاترین و مجله‌ی Iranian journal of medical science با ۶/۸۸ درصد خود-استنادی پایین‌ترین نرخ خود-استنادی را داشته‌اند.

مطالعات انجام شده در داخل و خارج گویای نتایجی است که به آن‌ها اشاره می‌شود: یافته‌های مطالعه‌ی قانع نشان داد که میانگین نرخ خود-استنادی در نشریات فارسی حوزه‌ی علوم پزشکی برابر ۳/۲۹ با میانه‌ی ۲ است. ۵ عنوان مجله (۱۴/۷ درصد) از مجلات فاقد خود-استنادی بودند. از ۱۸۲ استناد، تعداد ۱۱۲ استناد (۶۱/۵ درصد) مربوط به خود-استنادی بود. به طور کلی ۸۵/۳ درصد از مجلات دارای خود-استنادی بودند (۸). در حالی که در پژوهش حاضر، ۲ عنوان مجله (۱۲/۵ درصد) از مجلات مورد بررسی فاقد خود-استنادی بودند. میانگین نرخ خود-استنادی به طور تقریبی برابر ۳۰ درصد بود. از تعداد کل ۱۷۳۹ استناد، ۲۵۱ استناد (۱۴/۴۳ درصد)، مربوط به خود-استنادی بود و به طور کلی ۸۷/۵ درصد از مجلات دارای خود-استنادی بودند. یافته‌های مطالعه‌ی Krauss در مورد نرخ خود-استنادی تعداد ۱۰۷ عنوان از مجلات در موضوع بوم‌شناختی نشان داد که به طور کلی میانگین خود-استنادی برابر $۱/۳ \pm ۱۶/۲$ بود (۱۳).

مطالعه‌ی Bonzi و synder در مورد بررسی میزان خود-استنادی در سه رشته‌ی علوم اجتماعی، فیزیک و علوم انسانی، نشان داد که به طور کلی ۹ درصد از استنادها متعلق به خود-استنادی بود. ۱۵ درصد از خود-استنادی‌ها در حوزه‌ی فیزیک، ۶ درصد در حوزه‌ی علوم اجتماعی و ۳ درصد در حوزه‌ی علوم انسانی بودند (۱۲). در حالی که در مطالعه‌ی حاضر، این میزان برای مجلات حوزه‌ی علوم پزشکی ایران ۱۴/۴۳ درصد بود.

۲۹/۶۴ درصد است. مجله‌ی Hepatitis monthly با ۱۰۰ درصد، بالاترین نرخ خود-استنادی و مجله‌ی Iranian journal of medical science با ۶/۸۸ درصد خود-استنادی، پایین‌ترین نرخ خود-استنادی را داشته‌اند.

بحث

۳۵ درصد از مجلات علمی-پژوهشی انگلیسی زبان مصوب کمیسیون نشریات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تا زمان انجام این مطالعه در Scopus نمایه شده بودند. با گذر سال مجلات علمی حوزه‌ی بهداشت حضور پررنگ‌تر و چشم‌گیری را تجربه می‌کنند و در سال‌های پایانی (۲۰۰۸) به اوج خود می‌رسند.

هر سال به طور متوسط تعداد ۶۵۸ مقاله در Scopus نمایه شده است. با گذر سال، تعداد مقاله‌های نمایه شده از مجلات مورد بررسی افزایش یافته است و در سال ۲۰۰۸ به اوج خود می‌رسد. در سال ۲۰۰۹ کمترین تعداد مقاله (۳۵۶ مقاله) از مجلات مورد بررسی در Scopus نمایه شده بود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که نسبت تعداد مقاله‌ها با نسبت تعداد استنادها رابطه‌ی مستقیم دارد. برای مثال در سال ۲۰۰۸، که بیشترین تعداد مقاله در این پایگاه نمایه شده است، بیشترین تعداد استنادها نیز به مقاله‌ها صورت گرفته است. نرخ استنادها از سال ۲۰۰۵ تا سال ۲۰۰۸ رشد تصاعدی داشت اما از سال ۲۰۰۸ به ۲۰۰۹، چندین برابر کاهش نشان داد؛ البته این موضوع با توجه به نیمه عمر استناد کننده قابل توجیه است، یعنی هنوز مدت زمان لازم برای دریافت استناد از سوی مقاله‌هایی که در این سال منتشر شده‌اند، سپری نشده است.

در فاصله‌ی سال‌های مورد بررسی، نرخ خود-استنادی با گذر سال رشد تصاعدی را تجربه کرده است و در سال ۲۰۰۹ نسبت به سال ۲۰۰۵، ۵ برابر شده بود. یافته‌های این مطالعه نشان داد که، نرخ خود-استنادی با نسبت تعداد استنادها و همچنین با نسبت تعداد مقاله‌ها رابطه‌ی مستقیم دارد. نکته‌ی جالب توجه آنکه، در سال ۲۰۰۹ که تعداد مقاله‌ها کاهش

مورد مجلات مورد بررسی به نسبت بالا است و اگر این مجلات برای حضور در گزارش استنادی نشریات مؤسسه‌ی اطلاعات علمی مورد بررسی قرار گیرند، هیچ کدام از آن‌ها جواز حضور در این گزارش را نخواهند گرفت.

یافته‌های این مطالعه نشان داد که رابطه‌ی مستقیمی بین تعداد مقاله‌های نمایه شده، تعداد استنادها و تعداد خود-استنادی‌ها وجود دارد. نرخ خود-استنادی در فاصله‌ی سال‌های اولیه روندی افزایشی، و در فاصله‌ی سال‌های پایانی (۲۰۰۸-۰۹) رشدی ۳۰۰ درصدی داشته است. در سال ۲۰۰۹ از تعداد کل ۳۰۸ استناد، ۱۰۰ مورد از استنادها (۳۲/۴۶ درصد)، مربوط به خود-استنادی بوده است.

با توجه به اینکه، خود-استنادی به عنوان یکی از بحث‌های مهم در پایگاه‌های کتاب‌سنجی و علم‌سنجی مطرح است و پیروی از استانداردهای آن برای مجلات ضروری به نظر می‌رسد؛ و از سوی دیگر، با توجه به یافته‌های این مطالعه که میانگین نرخ خود-استنادی در مجلات مورد بررسی را به نسبت بالا می‌بیند؛ وضع ختامی معین در رابطه با میزان خود-استنادی مقاله‌ها از سوی هیأت تحریریه‌ی مجلات، تلاش در جهت کاهش این نرخ و جذب استناد از سایر مجلات لازم به نظر می‌رسد.

پیشنهادها

پیشنهاد می‌شود آموزش‌های لازم در خصوص رعایت استانداردهای خود-استنادی و تشریح وضعیت موجود با توجه به نتایج این مطالعه و مطالعات مشابه آن در ایران، به اعضای هیأت تحریریه‌ی مجلات علمی ارایه شود. همچنین با توجه به استانداردهای جهانی، دستورالعمل خاصی در این خصوص تدوین گردد و به کلیه‌ی دفاتر مجلات ابلاغ شود. در نهایت پیشنهاد می‌شود که رعایت میزان خود-استنادی از سوی مجلات، به عنوان یکی از فاکتورهای ارزیابی مجلات و ارتقای درجه‌ی علمی آن در کمیسیون نشریات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور در نظر گرفته شود.

Anseel و همکاران بر مبنای این واقعیت که تعداد زیادی از استنادها به نشریات حوزه‌ی روانشناسی، خود-استنادی است، به بررسی میزان خود-استنادی این مجلات و کشف رابطه‌ی آن با فاکتور ضریب تأثیر مجله پرداختند. یافته‌ها نشان داد که مجلات با ضریب تأثیر بالا در حدود ۱۵ درصد خود-استنادی دارند، اما میزان خود-استنادی در مجلات با ضریب تأثیر پایین یا متوسط، در حدود ۳۵ تا ۴۵ درصد است (۵).

یافته‌های این پژوهش نشان داد که ۱۴/۴۳ درصد از تعداد کل استنادها، مربوط به خود-استنادی است. در حالی که در مطالعه‌ی Falagas و Kavvadia که به بررسی میزان خود-استنادی در ۳۴۰ مقاله از مجلات زیست پزشکی پرداختند، میزان خود-استنادی، ۲۰ درصد از کل استنادها بود. سایر یافته‌های مطالعه‌ی Falagas و Kavvadia حاکی از آن است که تعداد کل استنادها در مقاله‌های تحقیقی بسیار بیشتر از خود-استنادی‌ها در مقاله‌های مروری است (۱۵).

Hendrix به این نتیجه رسید که در سال‌های مورد بررسی با گذر سال نرخ خود-استنادی کاهش می‌یابد. یافته‌ها نشان داد که، نرخ خود-استنادی در سال ۲۰۰۵ برابر ۲۸ درصد، سال ۲۰۰۶ برابر ۱۹ درصد و در سال ۲۰۰۹ برابر ۱۸ درصد بود (۱۶). نتیجه‌ی پژوهش Hendrix به طور دقیق برخلاف نتیجه‌ی آن بود که در مطالعه‌ی حاضر به دست آمد. در مطالعه‌ی حاضر نرخ خود-استنادی در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۰۵-۰۹، چیزی در حدود ۵۰۰ درصد رشد را نشان داد.

نتیجه‌گیری

میانگین نرخ خود-استنادی در مجلات به نسبت بالا است. مطالعات متعدد نشان دادند که نرخ خود-استنادی بین ۳ تا ۳۶ درصد است. همچنان که یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد، میانگین نرخ خود-استنادی در مجلات مورد بررسی، برابر ۳۰ درصد بود و مؤسسه‌ی اطلاعات علمی (ISI) نرخ خود-استنادی برای مجلات را کوچک‌تر یا مساوی ۲۰ درصد در نظر می‌گیرد. بنابراین می‌توان استنباط کرد که این میزان در

References

1. Tsay MY. Journal self-citation study for semiconductor literature: Synchronous and diachronous approach? *Information Processing & Management* 2006; 42(6): 1567-77.
2. Gami AS, Montori VM, Wilczynski NL, Haynes RB. Author self-citation in the diabetes literature. *CMAJ* 2004; 170(13): 1925-7.
3. Fassoulaki A, Paraskeva A, Papilas K, Karabinis G. Self-citations in six anaesthesia journals and their significance in determining the impact factor. *Br J Anaesth* 2000; 84(2): 266-9.
4. Fowler JH, Aksnes DW. Does self-citation pay? *Scientometrics* 2007; 72(3): 427-37.
5. Anseel F, Duyck W, De BW, Brysbaert M. Journal impact factors and self-citations: implications for psychology journals. *Am Psychol* 2004; 59(1): 49-51.
6. McVeigh ME. Journal self-citation in the journal citation reports; Science Edition [Online]. 2002; Available from: URL: http://thomsonreuters.com/products_services/science/free/essays/journal_self_citation_jcr/
7. Hartley J. On the need to distinguish between author and journal self-citations. *Scientometrics* 2009; 81(3): 787-8.
8. Ghane MR. Correlation between Self - Citation and Impact Factor in Persian Journal Citation Report's Medical Journals. *Health information management* 2009; 6(1): 53-64.
9. MacRoberts MH, MacRoberts BR. Problems of citation analysis: A critical review. *Journal of the American Society for Information Science* 1989; 40(5): 342-9.
10. Kovacic N, Misak A. Author self - citation in medical literature. *Canadian Medical Association Journal* 2004; 170(13): 1929-30.
11. Aksnes DW. A Macro study of self-citation. *Scientometrics* 2003; 56(2): 235-4.
12. Snyder H, Bonzi S. Patterns of self-citation across disciplines (1980-1989). *Journal of Information Science* 1998; 24(6): 431-5.
13. Krauss J. Journal self-citation rates in ecological sciences. *Scientometrics* 2007; 73(1): 79-89.
14. Crews J, Mcleod A, Simkin M. Journal self-citation XII: The ethics forced journal citation. *Communication of the association for information systems* 2009; 25(1): 240-8.
15. Falagas ME, Kavvadia P. "Eigenlob": self-citation in biomedical journals. *FASEB J* 2006; 20(8): 1039-42.
16. Hendrix D. Institutional self-citation rates: A three-year study of universities in the United States. *Scientometrics* 2009; 81(2): 321-31.

Evaluation of Self-Citation of Iranian Scientific Medical Journals Indexed in Scopus Citation Index*

Hiwa Abdekhoda¹; Alireza Noruzi, PhD²

Abstract

Introduction: Self-citation is considered as one of the greatest shortcomings of citation analysis. Although self-citation is natural for journals, its excessive use would eliminate the journal from evaluations made by databases. This study examined the rate of self-citation of Iranian scientific medical journals in English indexed in Scopus Citation Index during 2005-2009.

Methods: This descriptive survey used citation analysis. The study population included scientific medical journals (n = 16) published in English and indexed in the Scopus database. Data was collected using a researcher-developed checklist whose validity was confirmed. Through direct observations and referring to Scopus Citation Index, the titles of journals were searched and their resources were evaluated. Data was analyzed by SPSS and Excel.

Results: Based on the results, the average rate of self-citation among the studied journals was 29.64% while 14.43% of the total citations were self-citations. The highest and lowest rates of self-citations belonged to Hepatitis Monthly Journal (100%) and Iranian Journal of Medical Sciences (6.88%), respectively. In addition, highest and lowest rates of self-citations were observed in 2009 (42.34%) and 2005 (13.95%), respectively.

Conclusion: The mean rate of self-citation is relatively high among Iranian journals, i.e. it is very close to the self-citation limit in the world. The rates increased by 300% since the first studied year (2005) to the last year (2009). Thus, journals should reduce this rate and try to attract more citations from other journals.

Keywords: Periodicals; Medical Journalism; Scopus.

Type of article: Original article

Received: 6 Mar, 2010

Accepted: 14 Mar, 2011

Citation: Abdekhoda H, Noruzi A. **Evaluation of Self-Citation of Iranian Scientific Medical Journals Indexed in Scopus Citation Index.** Health Information Management 2011; 8(5): 648.

* This article resulted from a research project (No. 89-01-61-10105) funded by the Deputy of Research, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

1. PhD Student, Health Information Management, Exceptional Talent Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2. Assistance Professor, Library and Information Sciences, Tehran University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
Email: nuruzi@gmail.com